

כיצד מחזקים מילים בעברית?

I. תצורת מילים

האופן שבו יוצרים מילים בעברית
(דרכים שונות)

II. שאילה מלעז

הרחבת אוצר המילים באמצעות
שאילה של מילים משפות לועזיות

I. תצורת מילים

דרכי תצורת המילים

בשפה העברית

הקדמה : מושגי יסוד

תורת הצורות (מורפולוגיה) היא ענף בבלשנות החוקר את הדרכים שבהן נוצרות מילים בשפה.

שני מושגי יסוד בתורת הצורות הם:

- **צורן גזירה** – היחידה הקטנה ביותר הנושאת משמעות שאיתה גוזרים (כלומר, יוצרים) מילים.
- **דרך תצורה** – האופן שבו יוצרים מילים בשפה.

התצורה המסורגת

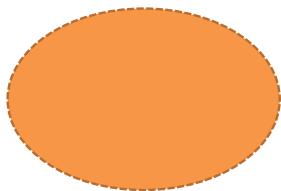

- אנו כבר מכירים את דרך התצורה המסורגת ליצירת מילים. בדרך זו גוזרים (יוצרים) מילים חדשות בשפה על ידי חיבור של שני צורני גזירה: צורן שורש + צורן משקל
- התצורה המסורגת היא דרך המלך ליצירת מילים בעברית והיא *ענת פת צפצפי ונפת*. את צורני המשקל בפועל נהוג לכנות בשם בניינים, ובשם העצם – משקלים.
- צורן השורש מסתרג לתוך צורן המשקל, למשל שורש ב-ל-ט בבניין התפעיל ← התבליט שורש ר-ק-ד במשקל קטלון ← רקדון

התצורה הקווית

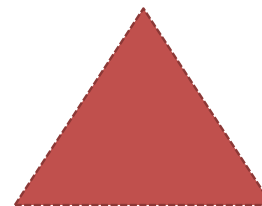
דרך נוספת ליצירת מילים בעברית היא התצורה
הקווית, כלומר צירוף של בסיסים (מילים) וצורנים
על אותו הקו.

+

+

דרכי התצורה הקווית

א. בסיס + צורן סופי

ב. צורן תחילי + בסיס

ג. בסיס + בסיס

ד. נוטריקון

דרכי התצורה הקווית:

א. בסיס + צורן סופי

הבסיס: מילה קיימת העומדת בפני עצמה (נמצאת במילון).
הבסיס עשוי להיות e צ3ט, e ת1אכ או 3וכת הפינוני.
הצורן הסופי: צורן גזירה נושא משמעות המצטרף לבסיס
ובא מיד אחריו. הצורן הסופי קובע את משמעות המילה
החדשה.

$$\text{מִזְכָּיר} < \text{צורן סופי} + \text{מילה חדשה שתצורתה: בסיס + צורן סופי}$$

בסיס (מילה קיימת)

נושא משמעות (לציון מקצוע)

דרכי התצורה הקווית: בסיס + צורן סופי

מְזַכֵּיר (מזכיר + אות), נְגָרוֹת, אֲדָר יְכָלוֹת – מקצוצות

סַנְדָּל (סנדל + אר), פְּסָפָר, פֶּעֶמוֹנָר – בעצי מקצוצ

בְּבוֹקוֹן (בקבוק + און), יִלְדוֹן, סוּסוֹן – בקטנה

שְׁטוּתִי (שטות + אִי), צְמָחִי, נְפִשִׁי – שטות תואר

צְמִחָה (צמח + אִה), סְפָרָה, תְּקִלִּיטָה – אוספי

פְּרִדָּסוֹן (פרדס + און), יְהִלּוֹמוֹן, חֵלְיָלוֹן – בעצי מקצוצ

דרכי התצורה הקווית : בסיס + צורן סופי

לאותו צורן סופי עשויות להיות משמעויות שונות, לדוגמה: **+אִית**

– הקטנה	• כפִּית, שקִּית, ביצִית
– כּאִי תחבורה	• משאִַית, חללִית, כבאִַית
– כּאִים ואכּאִים	• עינִית, דיבורִית, ידִית
– שׂאִת	• צרפֶּתִית, ספרדִית, יפֶּנִית
– פּאִי אִבּוּשׁ	• אימונִית, חצאִַית, ירפִּית
– אִאֵן אִאֵשׁ	• רשמִית, עקרוֹנִית, אישִּית

דרכי התצורה הקווית: בסיס + צורן סופי

הבחנה בין בסיס+צורן סופי לבין שורש+משקל

שורש + משקל

- רקדן, שחקן, ספרן, צרף, זכין ; קבלן, כלכלן (קטלן ; קטלן)
- שקיפות, צפיפות, חשיבות ; בגרות (קטילות ; קטלות) טעות, שטות, תרבות (משקלים מיוחדים בגזרת נל"י/ה)
- בנאי, רמאי, חזאי, קנאי, פלאי, גבאי (קטאי)

בסיס + צורן סופי

- פרדסן (פרדס+אן), יהלומן, פרטיסן, לולן, מנהלן, משפטן
- ישות (יש+אות), זהות, מהות, כמות, איכות, מרות
- חנאי (חנה+אי), ימאי, חשמלאי, עיתונאי, חקלאי, מוזיקאי, במאי

דרכי התצורה הקווית:

ב. צורן תחילי + בסיס

דוגמאות:	סוגי פז'ורניס תחיליים ומצוות:
אִיהֶבְנָה, אֶלְחוּטִי, בַּלְתִּיהֶפִיךְ, אֶל־חֵלֶד, חֶסֶר־צוּרָה	אי/אל/אין/בלתי/חסר – מִיֵּלֶף (פִּיֵּלֶף)
בֵּין־לְאוּמִי, עַל־טֹבְעִי, תוֹדִזְרִידִי, תַּת־יָמִי, בֵּין־עִירוּנִי	בין/תת/על/תוך – מִיֵּלֶף יֶחֶס (מִצְוִיֹּת שְׁנוֹת)
תַּלְת־אוּפֹן, דוֹקֶרֶב, חֲדָקֶרֶן, רִב־בְּרִירַתִי	חד/דו/תלת/רב – מִיֵּלֶף כֹּחֹת (כֹּחֹת/מִסְפָּכ)
קִדְס־צְבֹאִי, טְרוּס־חֹבֶה, בַּת־מְקֹרָאִי	קדם/טרום/בתר – מִיֵּלֶף לֹאֵן (לֹאֵן)

דרכי התצורה הקווית:

ג. בסיס + בסיס

1. קְרַכָּה = בסיסים שלמים

קְרַמְבוֹ (קרם+בו), תַּיִדֵּק (חי+דק), קוֹלְנוֹעַ (קול+נוע)

2. קְרַחַס = בסיסים שבורים

מְדַרְחוֹב (מדרכה+רחוב), תַּקְלִיטוֹר (תקליט+אור),

דְּחַפּוֹר (דחף+חפר), בוהריים (בוקר+צוהריים)

דרכי התצורה הקווית:

ד. נוטריקון

נוטריקון (ראשי תיבות)

מנכ"ל (מנהל כללי)

בג"ץ (בית המשפט הגבוה לצדק)

חז"ל (חכמנו זיכרונם לברכה)

תפוז (תפוח זהב)

דוח (דין וחשבון)

II. שאילה מלעז

הרחבת אוצר המילים באמצעות
שאילה של מילים משפות לועזיות

שאילת מילים משפות לועזיות (שפות שאינן עברית)

disc – דיסק – אנלית

كيف – כֵּיף – ערבית

ballon – בָּלוֹן – צרפתית

רוג'לד – יוקי – ראגאלעד

Spagat – שפָּגַט – אנלית

στάδιον – אֶצְטֵדִיוֹן – יווןית

דחליל – אנלית – דחלול

כיצד מחזקים מילים בעברית?

II. שאילה מלעז

I. תצורת מילים

